

Прудковських Юлія Сергіївна
СПМ-1-13-2.23, 6 курс, Соціальна педагогіка
j.prudkovskih@gmail.com

Науковий керівник:

Тимошенко Наталія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В ВНЗ 1 ТА 2 СТУПЕНЮ АКРЕДИТАЦІЇ

У статті автор розкриває зміст понять «професійний саморозвиток» та його складових – «самопізнання» та «самовиховання»; наводить приклади розкриття професійних навичок та стимулювання до професійного саморозвитку особистості.

Ключові слова: професійний саморозвиток, самопізнання, самовиховання, самоспостереження, самооцінка, самоаналіз.

Система професійного саморозвитку соціальних педагогів в умовах неперервної освіти являє собою багатовимірний феномен. Вона постає у якості взаємообумовленої єдності та наступності функціонування структурних й системотворчих компонентів. Саме ці компоненти виступають важливою умовою формування, майбутнього фахівця-професіонала.

Враховуючи специфіку професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів, слід зазначити, що професійний саморозвиток майбутнього фахівця тісно пов'язаний із розвитком особистих здібностей до реалізації соціально-педагогічної діяльності, адже як зазначає Н.Тимошенко, основна мета професійної діяльності соціального педагога ґрунтується на реалізації цілей соціально-педагогічної роботи це – піклування про добробут, розкриття можливостей і здібностей особистості, сім'ї, суспільства до нормального соціального функціонування [10, с. 51].

Метою даної статті є, розкриття змісту таких складових професійного саморозвитку особистості як професійне самопізнання та самовиховання.

На основі аналізу наукових джерел [1; 2; 6; 8; 9] щодо сутності професійного саморозвитку ми з'ясували, що цей багатовимірний процес варто розглянути у нерозривному зв'язку із професійним самопізнанням та самовихованням.

Передусім варто розглянути у професійному саморозвитку майбутніх соціальних педагогів феномен професійного самопізнання [7].

Роль та значення процесу самопізнання у регуляції професійної діяльності розкривається у дослідженнях К. Бакланова, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, Л. Мітіної, В. Століна, Н. Троценко, М. Ткач, О. Степанова, В. Поліщук, І. Мельничук, Т. Веретенко, О. Денисюк, О. Карпенко та ін.

Поняття самопізнання можна визначити як процес свідомого управління розвитком своїх особистісних якостей та здібностей.

Професійне самопізнання майбутніх соціальних педагогів 1 та 2 рівня акредитації можна тлумачити, як свідому діяльність в системі неперервної освіти, яка спрямована на підвищення фахового рівня студентів, професійну самореалізацію, і є феноменом, що відображає якісно нову характеристику функціонування педагогічної системи навчання студентів, що ґрунтується на науковій основі з урахуванням теоретичних і методичних засад вітчизняної і зарубіжної педагогіки. Питання професійного самопізнання набувають особливої актуальності для особистості в період навчання у вищому навчальному закладі, оскільки саме в цей період закладаються мотиваційно-ціннісні, когнітивні та рефлексивно-діяльнісні основи професійного саморозвитку особистості. Тим самим важливим завданням вузу є стимулювання потреб в професійному саморозвитку майбутніх соціальних педагогів [5].

Аналізуючи питання сутності професійного самопізнання вітчизняні дослідники М. Ткач та О. Степанова стверджують, що самопізнання актуалізується під впливом певної мотивації, яка визначається передовсім особистістю педагога, своєрідністю його діяльності, особливостями спілкування [9]. Серед найтипівіших мотивів професійного самопізнання автори виокремлюють такі як: 1) самопізнання спонукає до зацікавлення собою як особистістю, зумовлює прагнення визначити свої сильні та слабкі якості, розширити власний кругозір, знання про самого себе; 2) необхідність самопізнання виникає, коли учитель відчуває дисбаланс між своєю працею та

її результатами. Вивчення себе, виявлення причин дисбалансу дають змогу педагогові усунути недоліки в діяльності, поведінці, взаємодії; 3) самопізнання активізується внаслідок критичних зауважень на свою адресу з боку інших: адміністрації, колег, батьків, іноді й учнів. Конструктивний підхід спонукає до самопізнання й оцінювання власної діяльності; 4) мотивами професійного саморозвитку є самоствердження, самовдосконалення, самоактуалізація. Іншими словами, педагог пізнає себе для того, щоб істотно поліпшити свою діяльність, самому особистісно зростати, досягти у своїй роботі значних результатів. Якщо ж при цьому домінуватимуть мотиви самовдосконалення й самоактуалізації, то самопізнання наповнюється глибоким змістом, пов'язаним із усвідомленням необхідності особистісного зростання [9].

На основі аналізу наукових досліджень [1; 2; 4; 6; 8] ми можемо стверджувати, що окрім процесу професійного самопізнання, як важливої складової професійного саморозвитку, також виступають процеси планування, реалізації плану (програми) контролю та регуляції.

В процесі професійного самопізнання, студент виявляє свої здібності та можливості в обраному напрямку, розкриває свій рівень професійного розвитку. Ми погоджуємося з думкою І. Мельничук, що процес професійного самопізнання повинен здійснюватися в декількох напрямках: самопізнання себе в системі соціально-психологічних стосунків, за умов навчальної діяльності і тих вимог, які передбачає ця діяльність; самопізнання рівня компетентності, і особистих якостей, яке здійснюється шляхом самоспостереження, самоаналізу вчинків, поведінки, результатів діяльності; критичний аналіз висловлювань на свою адресу, самоперевірка в різних умовах діяльності; самооцінка, яка виробляється на основі зіставлення наявних знань, умінь, якостей особистості з поставленими вимогами, та яка забезпечує критичне ставлення майбутнього соціального педагога до своїх досягнень і недоліків [6, с.45].

Також на етапі професійного самопізнання доцільно використовувати самоспостереження, самоаналіз, самооцінку. Самоспостереження полягає у спостереженні за своїми діями, вчинками, думками, почуттями. Воно є необхідною передумовою контролю особистості за власною поведінкою та діяльністю. Самоаналіз передбачає роздуми над своєю поведінкою, окремими вчинками. Його використання допомагає розкрити причини успіхів чи невдач, розвиває самосвідомість і сприяє самопізнанню. Самооцінка є судженням людини щодо міри наявності у ній певних якостей, властивостей та зіставлення їх з певним еталоном, зразком.

Другою складовою професійного саморозвитку майбутніх соціальних педагогів, на нашу думку, є самовиховання.

Визначення та роль самовиховання у регуляції професійної діяльності розглядаються у працях таких науковців як Є. Клімов, О. Кочетов, О. Максимова, О. Главацька, Н. Тимошенко та ін.

Поняття самовиховання визначається як один із різновидів людської діяльності, що перш за все характеризується важкою роботою над собою. Ефективність самовиховання залежить, насамперед, від цілеспрямованості людини, наявності у неї стійкої мотивації, позитивних установок, правильного вибору методів самовдосконалення, систематичності зусиль і постійного самоконтролю. Без самовиховання неможливе досягнення успіху педагогічній діяльності. Саме тому процес самовиховання виступає важливою складовою багатовимірного феномену професійного саморозвитку.

Як зазначає вітчизняний науковець О. Главацька, самовиховання – це усвідомлений, керований самою особистістю саморозвиток, в якому, в інтересах самої особистості, планомірно формуються якості, властивості, сили і здібності людини. Вона наголошує на тому, що самовиховання – це є усвідомлений саморозвиток [2, с. 34]. Також вона виокремлює три структурні елементи процесу самовиховання: 1) пізнавальна складова (самопізнання); 2) емоційно-оцінювальна складова (самоствлення); 3) дієво-вольова, регулятивна складова (саморегуляція) [2, с. 35]. Ми погоджуємось з думкою

автора, що ці компоненти складають собою триєдину основу будь-якого самовиховання. До першої складової даної основи входить самопізнання, яке являє собою початкову ланку, через яку людина приходить до певного знання про саму себе як суб'єкта, що відрізняється від інших. Процес самопізнання включає у себе два основних етапи. На першому рівні самопізнання здійснюється в рамках відношення «Я – не Я», що передбачає формування самоусвідомлення через порівняння себе з іншими людьми. Для другого рівня самопізнання характерним є те, що аналіз знань про себе здійснюється в межах відношення «Я – Я», що ґрунтується вже на певній сукупності сформованих знань про себе та саморефлексії. На емоційно-оцінювальному етапі відбувається розвиток емоційно-ціннісного ставлення до себе, що відбувається у напрямку узагальнення однорідних переживань у складі почуття та диференціації на новому, вищому рівні почуттів, з різним смисловим значенням. В результаті спільної роботи, в сфері пізнання та в сфері емоційно-ціннісного ставлення до себе, виникає особливе утворення самосвідомості – самооцінка. Саме самооцінка виступає основою третьої складової самовиховання – це саморегулювання. Самооцінка визначає спрямованість регулятивної складової та забезпечує вибір засобів здійснення саморегуляції [7].

Якщо характерною ознакою професійного саморозвитку є те, що він не є залежним від волі та свідомості людини, то самовиховання являє собою процес, в якому розвиток сил та здібностей знаходиться під контролем свідомості й керується особистістю. Процес самовиховання та професійного саморозвитку мають єдину природу, хоча самовиховання визначається як вища форма розвитку особистості, адже це процес, у якому розвиток перебуває під контролем самосвідомості й керується особистістю. Професійний саморозвиток та самовиховання, як неперервний процес залучення до професійної реалізації, направлений на зміну власної особистості, що вимагає інтенсивної психологічної активності суб'єкта.

На думку Є. Клімова, О. Кочетова, О. Максимова самовиховання можна розглядати як свідомий та керований особистістю саморозвитку, в якому відповідно до вимог суспільства, цілей й інтересів самої людини формуються запроєктовані нею сили і здібності [3, с. 149-150]. Прагнення до професійного саморозвитку майбутнім соціальним педагогам може стати позитивним прикладом і в роботі з вихованцями, які будуть сприяти їхньому особистісному зростанню.

Тому аналізуючи самовиховання як складову професійного саморозвитку майбутніх соціальних педагогів, слід зазначити, що орієнтиром у плануванні студентами процесу самовиховання є кваліфікаційна характеристика спеціаліста, на основі якої слід вибудовувати програму індивідуальної самопідготовки до майбутньої професійної діяльності. Вимоги до сучасного фахівця повинні відповідати потребам сьогодення.

Однак, тільки взаємно доповнюючи один одного процеси самопізнання та самовиховання впливають на характер роботи людини над собою, оптимізують процес професійного росту й розвитку майбутнього соціального педагога, а знання змісту принципів дозволяє майбутньому фахівцю свідомо й творчо вирішувати завдання саморозвитку.

Варто зазначити, що на основі професійного самопізнання та самовиховання як складових професійного саморозвитку, формується рішення про необхідність роботи над собою та будується модель майбутньої роботи над собою.

При цьому слід зауважити, що саме на етапі професійного самопізнання формується мотиваційний компонент професійної моделі майбутнього соціального педагога. Як зауважує науковець І. Мельничук «мотиваційний компонент професійної моделі майбутнього фахівця соціальної сфери характеризується наявністю пізнавального інтересу до професії, пізнавальної активності, що зумовлюється прагненням до виявлення тих професійних

позицій (показників), які можна і потрібно покращити, тобто, спрямованістю до саморозвитку» [6, с. 99].

Таким чином, професійний саморозвиток майбутнього соціального педагога постає у якості комплексної системи, важливими складовими якої є процес професійного самопізнання та самовиховання. Адже професія соціального педагога – це одна з тих професій, що не терпить застою в знаннях. Це зумовлено небувалим науково-технічним і соціальним прогресом, духовним розвитком нашого суспільства, інтенсивним ростом запитів та потреб вихованців у різних галузях знань, їхніх різноманітних інтересів. Але найголовніше те, що сучасна практика ставить таке розмаїття питань та ситуацій, розв'язати які може людина не просто освічена, а та, яка мислить. Усе це зобов'язує майбутнього соціального педагога систематично вдосконалювати свою професійну майстерність, займаючись професійним самопізнанням та самовихованням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веретенко Т. Вступ до спеціальності: соціальна педагогіка. Модуль 2 : навч. посіб. / Т. Г. Веретенко, О. М. Денисюк. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – 124 с.
2. Главацька О. Л. Основи самовиховання особистості : навч.-метод. посіб. / Главацька О. Л. – Тернопіль : Книга, 2008. – 206 с.
3. Григоренко В. Г. Системний підхід в організації професійної підготовки вчителя фізичної культури / В. Г. Григоренко // Матеріали Всеукр. конф., (м. Луцьк, 1994 р.). – Луцьк : Надстир'я, 1994. – С. 149–150.
4. Карпенко О. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / Карпенко О. ; за ред. С. Я. Харченко. – Дрогобич : Коло, 2007. – 374 с.
5. Квас В. М. Професійне самовдосконалення майбутніх учителів хімії як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Квас В. М. – Режим доступу: http://www.vspu.edu.ua/faculty/geogr/chemistry/art25_03/1_9.pdf
6. Мельничук І. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : монографія / Мельничук І. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – 326 с.

7. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії [Електронний ресурс] / Мешко Г. М. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/19070422/pedagogika/samovihovannya_maybutnogo_vchitelya_sistema
8. Поліщук В. А. Теорія і практика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія / Поліщук В. А. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 424 с.
9. Ткач М. В. Про сутність професійного самопізнання [Електронний ресурс] / М. В. Ткач, О. Г. Степанова. – Режим доступу http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2012/Pedagogica/2_122228.doc.htm].
10. Троценко Н. Є. Вступ до спеціальності: соціальна робота. Модуль 2 : навч. посіб. / Тимошенко Н. Є. – К. : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. – 264 с.

Прудковских Ю.С. Составляющие профессионального саморазвития будущих социальных педагогов в ВУЗ 1 и 2 степени аккредитации

В статье автор раскрывает содержание понятий «профессиональное саморазвитие» и его составляющих - «самопознание» и «самовоспитание»; приводит примеры раскрытия профессиональных навыков и стимулирования к профессиональному саморазвитию личности.

Ключевые слова: профессиональное саморазвитие, самопознание, самовоспитание, самонаблюдение, самооценка, самоанализ.

Prudkovskih J.S. Future social teachers' professional self-development components in the universities of 1st and 2nd level of accreditation

In the article author reveals the concept of "professional self-development" and its components - the "self-knowledge" and "self-education"; gives examples of the disclosure of skills and inspirations for professional self-development of the individual.

Keywords: professional self-development, self-knowledge, self-education, self-observation, self-esteem, self-analysis.